

Вовк Світлана Олександрівна
Бадер Антон Васильович

Рефлексивний погляд на збройне насилля та теорію справедливої війни в контексті російсько-української війни¹

УДК 323.2:316.485.26
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-3.4>

Вовк Світлана Олександрівна
доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології
та правознавства
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Ковалюка, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0001-6818-4107

Бадер Антон Васильович
доктор політичних наук, доцент,
директор навчально-наукового
інституту історії, міжнародних відносин
і соціально-політичних наук
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Ковалюка, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-3670-5753

Російське військове вторгнення в Україну, спочатку в Крим, а потім – на Донбас, що розпочалося 20 лютого 2014 р. у гібридній формі та триває донині всупереч нормам міжнародного права, стало яскравим історичним прецедентом у сучасному світі. Міжнародна спільнота вимушена докорінно переглянути своє ставлення до багатьох підходів і норм, які стали усталеними після Другої Світової війни. Екзистенціальний вимір російсько-української війни як глобальної нового покоління проксі-війни з гібридними тактиками та акцентом на інформаційних інструментах зміни поведінки людей, суспільної думки та системи сприйняття супротивником, мирним населенням та світовою спільнотою подій, що відбуваються, обумовлює переосмислення теорії справедливої війни. Застосування цієї теорії до російсько-української дозволяє критично оцінити дії та наміри агресора, законність і справедливість застосування Україною збройного насилля у цьому конфлікті.

Нарешті, поява недержавних утворень як значних акторів у збройному конфлікті також вимагає переосмислення традиційної теорії справедливості війни. Оскільки недержавні утворення, як в даному випадку ДНР-ЛНР, становлять загрозу не тільки для конкретної держави, а й для світового правопорядку, необхідно оцінювати, як можуть застосовуватися принципи теорії справедливості війни до цих акторів та боротьби з ними.

Метою статті є рефлексія щодо збройного насилля в умовах російсько-української війни з точки зору теорії справедливої війни. З огляду на мету перед нами виникають такі завдання: 1) розглянути теоретичні аспекти справедливої війни в умовах гібридних, проксі-, інформаційних війн; 2) аналіз маніпуляцій росією критеріями справедливої війни; 3) аргументи та рефлексія необхідного і законного застосування збройного насилля Україною в протиборстві з агресором.

Для досягнення поставленої мети використовуватиметься комбінація методологічних підходів, таких як структурно-функціональний, конфліктологічний, компаративістський і соціокультурний підхід, політичний, юридичний та етичний аналіз. Через поєднання цих підходів стаття пропонує комплексне розуміння питання застосування Україною збройного насилля необхідним і законним.

Застосування Україною збройного насилля з метою протистояти повномасштабним діям росії, щоб відстояти власний суверенітет, територіальну цілісність і захистити населення від агресії є необхідним, справедливим і законним. Маніпулювання росією критеріями справедливої війни не позбавляє агресора від відповідальності.

Ключові слова: російсько-українська війна, теорії «справедливої війни», екзистенціальний вимір війни, маніпулювання, інформаційне протиборство, недержавні утворення.

Вступ. Російсько-українська війна, яка почалася 2014 р. і продовжується до сьогодні, довела в черговий раз, що вся історія людства, на жаль, пов'язана, з таким феноменом як збройне насилля. Війни XXI ст. (проксі-, гібридні, інформаційні війни, гуманітарні інтервенції, конфлікти низької інтенсивності тощо) контроверсують з класичними уявленнями про: процес соціокультурної та матеріальної підготовки до війни; мирну деескалацію конфлікту за допомогою запобігання агресії та уникнення гонки озброєння; поняття військова битва, перемоги і співвідношення між обороною і нападом; критерії справедливості та обмеження засобів ведення війни; межі між ворогами та союзниками; розмежування комбатантів та некомбатантів; модель раціонального вибору.

Метою статті є рефлексія щодо збройного насилля в умовах російсько-української війни з точки зору теорії справедливої війни. З огляду на мету перед нами виникають такі завдання: 1) розглянути теоретичні аспекти справедливої війни в умовах гібридних, проксі-, інформаційних війн; 2) аналіз маніпуляцій росією критеріями справедливої війни; 3) аргументи та рефлексія необхідного і законного застосування збройного насилля Україною в протиборстві з агресором.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовуватиметься комбінація методологічних підходів, таких як структурно-функціональний, конфліктологічний, компаративістський і соціокультурний підхід, політичний, юридичний та етичний аналіз. Через поєднання цих підходів

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/0021.

стаття пропонує комплексне розуміння питання застосування Україною збройного насилля необхідним і законним.

Виклад основного матеріалу. У ХХ ст. до проблематики «справедливої війни» зверталися у своїх працях такі мислителі, як Н. Фушін, М. Уолтцер, Дж. Джонсон, Х. Маргентау, К. Уолтц й інші. Загальний аналіз праць дослідників дозволяє виокремити дві групи етико-правових принципів «справедливої війни»: *jus ad bellum* (право на війну), тобто обґрунтований початок війни; *jus in bello* (воєнне право, право війни) – справедливе ведення війни. Кожна група містить сутнісні принципи або критерії, які розкривають квінтесенцію справедливості.

Значення принципів *jus ad bellum* характеризується наступним чином:

1. Війна повинна мати справедливі мотиви, а її мета може бути виправдана з погляду моралі.
2. Ведення війни повинно відповідати встановленій справедливій меті.
3. Право оголошувати війну належить тільки легітимній владі.
4. Війна має бути останнім засобом у вирішенні поставленого завдання (принцип крайнього заходу).
5. Війна не може бути розпочата без відповідних шансів на успіх.
6. Передбачуваний тягар війни має бути адекватним практичним цілям.

Принципи *jus in bello* (право війни) визначають норми та обмеження, які регулюють поведінку воюючих сторін під час збройного конфлікту. Ці принципи становлять частину міжнародного гуманітарного права і мають на меті зменшити страждання цивільного населення та обмежити застосування зайвої сили під час ведення війни. Основні принципи *jus in bello* включають:

1. Вимога розмежування між воєнними і цивільним населенням, між цивільними об'єктами та військовими цілями. Воюючі сторони повинні вживати заходи для запобігання ненавмисному спричиненню шкоди цивільному населенню та цивільним об'єктам.
2. Протиборчі сторони повинні обмежити застосування сили до того рівня, який є необхідним для досягнення військових цілей, і уникати ненавмисних жертв серед цивільного населення.
3. Застосування сили повинно бути пропорційним до очікуваних військових переваг і досягнення військової мети (принцип пропорційності).
4. Заборона невиправданого страждання або здійснення жорстокого поводження з військовими полоненими, беззахисними особами або вразливими групами населення.
5. Заборона невиправданого насильства, заборона посягати на життя, фізичну цілісність та гідність осіб, які перебувають під владою воюючих сторін.

Науковий дискурс визначення дефініції «справедлива війна» відображає спектр від «...обґрунтування війни, як крайньої міри, що не може використовуватися для егоїстичних цілей, а слугує необхідністю захисту людей, які зазнають агресії» [1, с. 5]; «...шляхів інтеграції положень концепції силової політики з ідеями справедливості, гуманності та захисту прав особистості» [2, с. 69] до того, що справедлива війна «...не є позитивним концептом, справедливі війни визначаються злом, але меншим і необхідним» [3, с. 103].

Російсько-української війну можна охарактеризувати як глобальну нового покоління «...проксі-війну з гібридними тактиками та акцентом на інформаційних інструментах зміни поведінки людей...» [4], суспільної думки та системи сприйняття супротивником, мирним населенням та світовою спільнотою подій, що відбуваються. Дослідники росії та її країн-союзників, апологети «руського мира» на Заході ставлять під сумнів відповідність критеріїв справедливої війни щодо застосування Україною збройного насилля або намагаються маніпулювати сутністю деяких критеріїв сучасних трансформованих теорій справедливої війни.

Критерії-принципи теорії «справедливої війни» дозволяють говорити про справедливий характер і законне застосування Україною збройного насилля в російсько-українській війні. Російська військова агресія, створення та підтримка незаконних воєнних формувань на сході України, анексія Криму порушили принцип суверенітету, який вимагає поваги до кордонів держав та забороняє їх незаконне порушення. Україна, як суверенна держава, згідно з міжнародним правом має право на самооборону від зовнішньої агресії із залученням міжнародної спільноти для забезпечення своєї безпеки та захисту.

Ведення повномасштабних дій росією на території України призвело до гуманітарної кризи:

1. Погіршення стану здоров'я та добробуту через обмежений доступ цивільного населення до медичних послуг та ліків. «Попри вісім місяців війни, система охорони здоров'я в Україні в цілому продовжує функціонувати, проте для дедалі більшої кількості цивільного населення зростаючі вартість, логістичні перешкоди та пошкоджена інфраструктура роблять доступ до основних послуг все більш проблематичним» [5].

2. Загроза харчової безпеки через обмеження вирощування продуктів харчування та обмежений доступ до гуманітарної допомоги. В звіті «...ФАО (Продовольчої та сільськогосподарчої організації ООН) щодо гуманітарного реагування вказується на зростаючу кількість свідчень того, що порушення ланцюжків постачання та зростання цін у поєднанні зі зниженням доходів населення суттєво вплинули на доступ до продовольства та його доступність, що призвело до зростання

залежності від продовольчої допомоги. Ціни на основні товари, включаючи продукти харчування, значно зросли по всій країні, особливо в районах, де ведуться активні бойові дії. Більш ніж половина опитуваних сільських домогосподарств повідомили, що за останні три місяці витрати на продукти харчування становили більш ніж половину їхніх загальних витрат»[6].

3. Зруйнування житлового фонду та інфраструктури, що призводить до бездомності та погіршення умов проживання. За даними віцепрем'єр-міністра - міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ірини Верещук «повністю зруйноване житло, те, що... є в реєстрі — це 170 тисяч людей. І це не враховуючи тимчасово окуповані території, де ми ще не можемо порахувати зруйноване житло... 200 тисяч українців наразі мешкають у місцях компактного проживання, зокрема близько 5 тисяч українців — у 25 побудованих модульних містечках...» [7].

4. Порушення прав людини та свобод населення. За висновками Моніторингової місії (очільниця М. Богнер) «...збройний напад Російської Федерації справив руйнівний вплив на здійснення прав людини по всій країні... Порушення прав людини стосувалися як цивільних осіб, так і комбатантів, і включають умисні вбивства, свавільні затримання та насильницькі зникнення, катування та жорстоке поводження, а також сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом» [8].

5. Соціальні розлади та втрата соціальної ідентичності через етнічну дискримінацію та російську пропаганду. «Основною метою застосування концепціональної зброї є вилучення людей з традиційної для них культурно-конфесійної спільноти і перетворення їх з народу на розрізнених та роздрібнених соціальних індивідів, які мали б відчужені почуття щодо колишнього етносу» [16].

6. Вимушена міграція призвела до того, що сотні тисяч людей були змушені покинути свої домівки і шукати притулок у безпечних місцях, зокрема і за кордоном; багато людей стали бездомними. Маємо наступні статистичні дані: «...дані УВКБ ООН... з 24 лютого минулого року з України виїхало та не повернулось 5,2 млн осіб. Однак, ця оцінка не враховує українців, які втікали від війни через територію росії та згодом знайшли притулок в інших країнах світу ... станом на 12 грудня 2022 року на обліку внутрішньо переміщених осіб в Україні перебуває 4 893 079 осіб, з яких 1 093 821 — діти» [9].

7. Обмеження доступу до гуманітарної допомоги, здебільшого було встановлено блокаду доставки гуманітарної допомоги. Не можливим є у першу чергу, транспортуванням гуманітарної допомоги на тимчасово окуповані території, а саме продуктів, ліків. На жаль, міжнародні організації в цьому не змогли посприяти.

Отже, застосування Україною збройного насилля з метою протистояти повномасштабним діям росії, що призвели до гуманітарної кризи, відповідає критерію правильного наміру.

Регулярна армія росії, приватні воєнні кампанії (які визнані міжнародною спільнотою терористичними організаціями) та незаконні воєнні формування ДНР-ЛНР в своїх діях прагнуть завдати якомога більше шкоди та страждань цивільному населенню. Це доводять як наслідки окупації Бучі, Ірпеня, Ізюму, Лиману, так ракетні удари по всій території України. Згідно з принципами справедливої війни порушується одним з основних принципів мінімізувати страждання цивільних осіб. В свою чергу, Україна не дозволяє собі обстріли цивільної інфраструктури і населення країни-агресора, хоча і має на сьогодні вже відповідні можливості.

Україна, яка захищає свою територіальну цілісність та суверенітет, постійно зіткається з нераціональним застосуванням сили з боку агресора, який не зважає на міжнародне гуманітарне право, що встановлює обмеження та заборони щодо використання певних видів зброї та методів ведення війни.

В першу чергу, використання заборонених збройних засобів, а також зброї, яка наносить непотрібний страждання або має непропорційно широкий руйнівальний вплив. Факти останнього неодноразово підтверджували міжнародні правозахисні організації у своїх матеріалах. Так, «...у звіті Human Rights Watch «Інтенсивна та тривала шкода: напади з використанням касетних боєприпасів в Україні» [10] зазначається, що точну кількість нападів Російської Федерації на Україну з використанням касетних боєприпасів встановити неможливо. Однак сотні з них уже задокументовано. Крім того, багато нападів були вчинені в густонаселених районах. Щонайменше вісім областей України зазнавали нападу з використанням касетних боєприпасів: Чернігівська, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Херсонська, Миколаївська, Одеська та Сумська області.

Неодноразовими є приклади нападів медичний персонал, медичні автомобілі та конвої, які евакуюють поранених або хворих. Під час ракетних ударів зруйновані медичні заклади. За інформацією МОЗ України на травень 2023 р. «...пошкоджено 1433 об'єкти медичних закладів... від початку вторгнення повністю зруйновано 177 медичних закладів» [11]. Відповідно до норм міжнародного права «цивільні лікарні, організовані для надання допомоги пораненим, хворим, інвалідам та породіллям, за жодних обставин не можуть бути об'єктом нападу, натомість вони завжди користуються повагою сторін конфлікту й перебуватимуть під їхнім захистом» [12].

Росія порушує норми про заборону здійснювати насильство, погрози життю або фізичні знущання

над військовополоненими, пораненими, або будь-якими особами, що перебувають у владі супротивника. Військовополонені офіційно захищені з 1929 року III Женевською конвенцією. Її принципи передбачають гуманне ставлення, обмін інформацією про них та право посадових осіб нейтральних держав відвідувати їхні табори. За даними ООН, Женевську конвенцію підписали 196 країн, серед яких є і росія.

З початку повномасштабного вторгнення агресор здійснив дії щодо знищення або незаконного захоплення культурних або історичних об'єктів, таких як музеї, археологічні розкопки, пам'ятники архітектури тощо. За даними Міністерства культури та інформаційної політики на травень 2023 р. більше 550 пам'яток культури та об'єктів культурної спадщини зруйновано або пошкоджено окупантами [13].

Отже, навіть, аналіз основних класичних принципів теорії «справедливої війни» доводить, що застосування Україною збройного насилля, починаючи з анексії Криму і військової інтервенції на Сході України, є справедливим і законним.

Але екзистенціальний вимір російсько-української війни обумовлює рефлексію теорію «справедливої війни», застосування збройного насилля, зокрема і його інформаційної складової, та маніпулювання росією критеріями для виправдання власних дій та дискредитації дій України.

Одним із особливостей російсько-української війни є застосування інформаційної складової збройного насилля. На сьогодні, для такого виду зброї / методу збройного конфлікту не існує міжнародно-правової кваліфікації, незважаючи на те, що, відповідно до результатів опрацювання українськими дослідниками праць науковців країна-агресор, є «...відкритим або прихованим цілеспрямованим інформаційним впливом систем одна на одну для отримання певного виграшу в політичній, економічній чи ідеологічній сферах...» [14, с. 70]

Застосування принципів справедливої війни в контекст інформаційного протистояння є досить проблематичним. Встановлення факту успіху важко визначити, оскільки не тільки факт перемоги, але й ймовірність перемоги загалом складно визначити. Поняття блага та пропорційності втрачають чіткість, оскільки декларована мета фізичної війни – мир і захист мирного населення, тоді як мета інформаційної війни – сама війна. При цьому територіально та адресата застосування такої зброї, як інформація, важко обмежити однією країною, а у випадку російсько-української війни це взагалі охоплює увесь світ. Так, майже одночасно в провідних міжнародних ЗМІ з'явилися публікації і коментарі щодо «..покладання вини за розв'язування агресії проти України на США, яким, начебто, вигідна війна...», локального характеру українсько-російського «конфлікту», який

не матиме серйозного впливу на глобальні процеси..., закликів до ЄС «вийти з-під тиску США» і самостійно здійснювати зовнішню політику...» [15].

Реалізації принципу крайнього засобу ускладнюються тим, що будь-яка операція впливу може бути трактована як не крайній засіб, а інформаційна війна розглядається як результат військових дій. Принцип відмінності також суперечливий, оскільки інформаційна війна спрямована здебільшого саме на цивільне населення. Завдяки масовому доступу до Інтернету збільшилася в рази ефективність інформаційних операцій. А популярність соціальних мереж дозволило не тільки миттєво поширювати інформацію чи дезінформацію, але й приховувати справжню мету та суть інформаційних операцій. На першому етапі російсько-української війни, на жаль, спостерігалось домінування у медіапросторі російської сторони. З тактики інформаційної війни це начебто гарантує перемогу, але застосування Україною у відповідь власної інформаційної стратегії дозволили знизити шанси на перемогу.

Принципи вибірковості та пропорційності теорії справедливої війни також отримують інший зміст в умовах інформаційного протистояння, оскільки кожна людина, яка сприймає і транслює інформацію, стає учасником воєнних дій, навіть якщо вона прагне миру. Бажання миру в інформаційній війні часто призводить до його продовження, оскільки незгода, протест та неприйняття інформаційного послання збільшують «зону поразки». Дотримання принципу пропорційності в інформаційному протистоянні може здатися абсолютним на перший погляд, оскільки фізичне знищення не відбувається, але намагання здійснити інформаційну експансію так, щоб опонент не мав можливості протидіяти, робить його безсилим. Принцип вибірковості передбачає чітку відмінність об'єктів впливу, але точність впливу на цільову аудиторію не гарантує, що інформація буде спрямована тільки на неї і не матиме непередбачуваних наслідків для цивільного населення. Оскільки «...відбувається: зниження загального рівня свідомості людей; руйнування у людей стійкої системи світоглядних цінностей і заміщення їх різними ціннісними симулякрами (від лат. simulacrum – подoba, копія, що спотворює прототип) і як наслідок – зниження родової і культурної пам'яті людей, невротизація суспільства, що призводить навіть до появи маніакально-бурхливих відхилень у нормах поведінки і водночас робить повністю керованими; руйнування традиційних механізмів самоідентифікації і заміщення їх механізмами ідентифікації нового типу через створення різного роду «груп участі»; впровадження в суспільство спеціально сконструйованої матриці цінностей, норм поведінки і реакцій як єдино можливої моделі життєдіяльності

населення; знищення здатності ставити глобальні і стратегічні цілі – руйнування суб'єктності цілих етносів і народів; здійснення цивілізаційної перевербування етносів і народів...» [16].

Таким чином, в інформаційному протистоянні принципи справедливої війни, на які апелювала росія стали лише заявою про наміри бути моральними.

Аргументуючи широкомасштабне вторгнення росія апелювала до аргументів превентивної війни: змушені почати військові дії запобігання потенційній загрозі, яку вони передбачають в майбутньому. Тобто розглядали превентивний удар як засіб усунення потенційної загрози власній національній безпеці перед тим, як вона перетвориться на безпосередньо атаку.

З точки зору класичних підходів до теорії жодна превентивна війна не може бути справедливою, оскільки вона порушує права держав на суверенітет, територіальну цілісність заради такої сумнівної і несумісної з таким сумнівною і зовсім неідентичною мирному співіснуванню цінності, як міжнародний баланс сил. Але російські ідеологи в цьому питанні апелюють до Д. Любена, який допускає низку випадків-винятків превентивної війни коли можна говорити про відповідність критеріям-принципам теорії справедливої війни, не акцентуючи увагу на змісті винятків. Д. Любен [17] говорить про випадки, що стосуються, насамперед, реакції на військові приготування до актів агресії з боку держав-ізогів. Відповідно і зникає звична різниця між превентивними і запобіжними ударами, оскільки країна-ізогй перманентно становить загрозу безпеці та територіальній цілісності інших держав. Інший випадок стосується боротьби з терористичними мережами на території інших держав (щоправда, лише тоді, коли існує небезпека одержання терористами зброї масового знищення). При цьому у всіх випадках-винятках право на ведення превентивної війни набуває тільки та держава, яка є потенційною жертвою нападу, а не будь-який член міжнародного співтовариства.

Класичний підхід до теорії «справедливої війни» розглядає застосування критеріїв у випадку «держава (держави) проти держави (держав)». Російсько-українська війна, як і більшість сучасних збройних протистоянь, як учасника мають, недержавні об'єднання. Тобто мова йде про збройне протистояння за лінією «держава проти не-держави». Росія звинувачує у незаконному використанні Україною збройного насилля проти так званих ДНР-ЛНР, захист яких було проголошено як одна з цілей російської спеціальної воєнної операції.

Розгляд проблеми про справедливість застосування збройного насилля проти «не-держав» / бунтівників є в роботі Н. Фоушина «Дві теорії справедливої війни» [18]. Американський дослідник наголошує «...якщо відповідь держави на військові

дії бунтівників є превентивною, то це може бути виправдано. Чому так? По-перше, плани бунтівників зазвичай не випадкові. Вони не планують використовувати військову силу лише в разі конкретної події. Скоріше, ці плани є першим кроком у процесі, який поступово призведе до насильства. Тому вони фактично перебувають у стані війни з державою. Таким чином, будь-яка військова відповідь на бунтівників є превентивною, але вона спрямована проти вже існуючої атаки» [18, р. 60]. Більш того держава має право удар, якщо бунтівники «... мають намір або вже здійснюють тактику нападу на вразливі об'єкти, вони можуть завдати значної шкоди державі, що важко протистояти. Заколотні групи можуть атакувати залізничні станції, школи, комерційні будівлі, автобуси та майже будь-що, що їм заманеться» [18, р. 61]. Особливо це торкається ситуацій, коли недержавні групи поступово оформлюються таким чином, що більшою мірою починають функціонувати як держава.

З огляду вище сказане, застосування збройного насилля з боку України проти утворень ДНР-ЛНР є законним і справедливим, і жодні маніпуляції з боку росії з цього приводу не можуть ставити це під сумнів.

Висновки. Аналіз класичних принципів і сучасних підходів до трактування теорії справедливої війни, які враховують особливості збройних конфліктів ХХІ століття (гібридний характер; участь недержавних утворень; використання цивільного населення як інструменту для досягнення політичних цілей; руйнування критичної інфраструктури; міжнародну підтримку; інформаційним протиборством) доводить, що застосування Україною збройного насилля з огляду на необхідність самооборони, досягнення легітимних цілей війни, відсутність альтернатив для вирішення збройного конфлікту є необхідним і не порушує норм і принципів міжнародного гуманітарного права. Останньому не відповідає зміст російських маніпулювань щодо виправдання власної агресії та незаконних дій України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравченко В., Пашенко В. Практика та теорія «справедливої війни» в ХХІ столітті. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. № 1. С. 4 – 13.
2. Пода Т. Теорія «справедливої війни»: від античності до сучасності. *Вісник НАУ. Серія. Філософія. Культурологія*. 2016. №1 (23). С. 66 – 69.
3. Семчинський К. Контроверса теорії справедливої війни у працях філософів і християнських теологів. URL: http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20641/11_Semchinsky.pdf?sequence=1.
4. Прокальчук О. Проксі-війна і інформаційні операції. LB.ua. 13 грудня 2017. URL: https://lb.ua/society/2017/12/13/384643_proksiviyana_i_informatsiyeni.html.
5. Доступ до медичних послуг в Україні після восьми місяців війни: система охорони здоров'я зали-

шається стабільною, проте ключові медичні послуги та ліки стають все менш доступними. URL: <https://ukraine.un.org/uk-доступ-до-медичних-послуг-в-україні-після-восьми-місяців-війни-система-охорони-здоров'я>.

6. Україна: ФАО посилює свою присутність для забезпечення технічної та гуманітарної допомоги. URL: <https://ukraine.un.org/uk/206128-україна-фао-посилює-свою-присутність-для-забезпечення-технічної-та-гуманітарної-допомог>.

7. Ізожікова А. У 2,5 мільйонів українців пошкоджено або зруйновано житло внаслідок російського вторгнення — Верещук. Суспільні новини. 27 квітня 2023. URL: <https://suspihne.media/459105-у-25-мільйонів-українців-пошкоджено-або-зруйновано-житло-внаслідок-російського-вторгнення-вересук/>.

8. Рощина О. ООН: Напад Росії на Україну сильно вдарив по дотриманню прав людини. Українська правда. 27 вересня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/27/7369305/>

9. Вплив повномасштабної війни на міграцію українців: як масштаби переміщення оцінюють держава Україна та міжнародні організації. URL: <https://www.oporaua.org/report/viyna/24523-vpliv-povnomashtabnoyi-viini-na-migratsiiu-ukrayintsiv-iaak-masshtabi-peremishchennia-otsiniuiut-derzhava-ukrayina-ta-mizhnarodni-organizatsiyi>.

10. Богданьок О. РФ застосувала проти України щонайменше шість видів касетних боєприпасів – Human Rights Watch. Суспільні новини. 12 травня 2022. URL: <https://suspihne.media/238477-rf-zastosuvala-proti-ukraini-sonajmense-sist-vidiv-kasetnih-boepripasiv-human-rights-watch/>

11. Собенко Н. У МОЗ назвали кількість зруйнованих медзакладів внаслідок війни. Суспільні новини. 8 травня 2023. URL: <https://suspihne.media/469394-u-moz-nazvali-kilkist-zrujnovanih-medzakladiv-unaslidok-vijni/>

12. Конвенція про захист цивільного населення під час війни м. Женева, 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

13. Російські війська пошкодили та зруйнували понад 550 пам'яток культури – Ткаченко. Радіо свобода. 18 квітня 2023 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiiski-viiska-poshkodzhennia-pamyatky-kultury/32368783.html>

14. Нофенко А. Гібридна війна Росії проти України: інформаційний наступ та механізми протидії. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2019. 2(16). С. 68 – 77. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/110/101>.

15. Косунський С. Інформаційна складова війни: як росія намагається послабити підтримку Заходу. Радіо свобода. 20 квітня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiy-na-viyna-rosiyskyu-vplyv/31811302.html>.

16. Анісімович-Шевчук О. Сучасні інформаційно-психологічні впливи в системі міжнародних відносин в контексті російсько-української війни 2014 – 2022 років. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/276/7545/15720-1?inline=1>.

17. Luban D. Preventive War. *Philosophy & Public Affairs*. 2004. vol. 32. no 3. pp. 207–248.

18. Fotion N. Two Theories of Just War. *Philosophia*, 2006. vol. 34. pp. 53–64.

REFERENCES:

1. Kravchenko, V., Pashchenko, V. (2016). *Praktyka ta teoriia «spravedlyvoi viiny» v XXI stolitti*. [Practice and theory of «just war» in the 21st century]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. vol. 1. pp. 4 – 13. [in Ukrainian].

2. Poda, T. (2016). *Teoriia «spravedlyvoi viiny»: vid antychnosti do suchasnosti*. Visnyk NAU. [The theory of “just war”: from antiquity to modern times.]. *Seriia. Filosofii. Kulturolohiia*. vol. 1. no. 23. pp. 66 – 69. [in Ukrainian].

3. Semchynskiy, K. (2004). *Kontroversa teorii spravedlyvoi viiny u pratsiakh filosofiv i khrystyianskykh teolohiv*. [The controversy of the theory of just war in the writings of philosophers and Christian theologians]. Retrieved from: http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20641/11_Semchinsky.pdf?sequence=1. [in Ukrainian].

4. Prokalchuk, O. (2017). *Proksi-viina i informatsiini operatsii*. LB.ua. 13 hrudnia. [Proxy war and information operations]. Retrieved from: https://lb.ua/society/2017/12/13/384643_proksiviyana_i_informatsiyni.html. [in Ukrainian].

5. *Dostup do medychnykh posluh v Ukraini pislia vosmy misiatsiv viiny: systema okhorony zdorovia zalyshaietsia stabilnoiu, prote kliuchovi medychni posluhy ta liky staiut vse mensh dostupnymy*. [Access to health services in Ukraine after eight months of war: the health system remains stable, but key health services and medicines are becoming less accessible]. Retrieved from: <https://ukraine.un.org/uk-dostup-do-medychnykh-posluh-v-ukraini-pislia-vosmy-misiatsiv-viiny-systema-okhorony-zdorovia>. [in Ukrainian].

6. *Ukraina: FAO posyliuie svoiu prysutnist dlia zabezpechennia tekhnichnoi ta humanitarnoi dopomohy*. [Ukraine: FAO strengthens its presence to provide technical and humanitarian assistance]. Retrieved from: <https://ukraine.un.org/uk/206128-ukraina-fao-posyliuie-svoiu-prysutnist-dlia-zabezpechennia-tekhnichnoi-ta-humanitarnoi-dopomoh>. [in Ukrainian].

7. Izoshchikova, A. U. (2023). *2,5 milioniv ukraintsiv poshkodzheno abo zruinovano zhytlo vnaslidok rosiiskoho vtorhnennia — Vereshchuk*. *Suspilni novyny*. 27 kvitnia. [2.5 million Ukrainians had their homes damaged or destroyed as a result of the Russian invasion — Vereshchuk]. Retrieved from: <https://suspihne.media/459105-u-25-miljoniv-ukrainciv-poskodzeno-abo-zruinovano-zitlo-vnaslidok-rosijskogo-vtorgnenna-veresuk/>. [in Ukrainian].

8. Roshchyna, O. (2022). *OON: Napad Rosii na Ukrainu sylno vdaryv po dotrymanniu prav liudyny*. *Ukrainska pravda*. 27 veresnia. Retrieved from: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/27/7369305/>. [in Ukrainian].

9. *Vplyv povnomashtabnoi viiny na mihratsiiu ukraintsiv: yak masshtaby peremishchennia otsiniuiut derzhava Ukraina ta mizhnarodni orhanizatsii*. [The impact of a full-scale war on the migration of Ukrainians: how the scale of displacement is assessed by the state of Ukraine and international organizations]. Retrieved from: <https://www.oporaua.org/report/viyna/24523-vpliv-povnomashtabnoyi-viini-na-migratsiiu-ukrayintsiv-iaak-masshtabi-peremishchennia-otsiniuiut-derzhava-ukrayina-ta-mizhnarodni-organizatsiyi>. [in Ukrainian].

10. Bohdanok, O. (2022) RF zastosovala proty Ukrainy shchonaimenshe shist vydiv kasetnykh boieprypasiv – Human Rights Watch. [The Russian Federation has used at least six types of cluster munitions against Ukraine - Human Rights Watch]. *Suspilni novyny*. 12 travnia. Retrieved from: <https://suspilne.media/238477-rf-zastosovala-proti-ukraini-sonajmense-sist-vidiv-kasetnih-boeipripasiv-human-rights-watch>. [in Ukrainian].

11. Sobenko, N. (2023) U MOZ nazvaly kilkist zruinovanykh medzakladiv vnaslidok viiny. [The Ministry of Health named the number of destroyed medical facilities as a result of the war.]. *Suspilni novyny*. 8 travnia. Retrieved from: <https://suspilne.media/469394-u-moz-nazvali-kilkist-zruinovanih-medzakladiv-unaslidok-vijni/>. [in Ukrainian].

12. Konventsia pro zakhyst tsvyvilnoho naseleattia pid chas viiny m. Zheneva, 12 serpnia 1949 r. [Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text. [in Ukrainian].

13. Rosiiski viiska poshkodyly ta zruinuvaly ponad 550 pamiatok kultury – Tkachenko. *Radio svoboda*. 18 kvitnia 2023 r. [Russian troops damaged and destroyed more than 550 cultural monuments - Tkachenko]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiiski-viiska-poshkodzhennia-pamyatky-kultury/32368783.html>. [in Ukrainian].

14. Nofenko, A. (2019). Hidrydna viina Rosii proty Ukrainy: informatsiinyi nastup ta mekhanizmy protydii. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*. 2019. vol. 2(16). pp. 68 – 77. [Russia's hydrogen war against Ukraine: information offensive and countermeasures]. Retrieved from: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/110/101>. [in Ukrainian].

15. Kosunskyi, (2022). S. Informatsiina skladova viiny: yak rosiia namahaietsia poslabyty pidtrymku Zakhodu. *Radio svoboda*. [The information component of war: how Russia is trying to weaken support for the West]. 20 kvitnia. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiyna-viyna-rosiyskyy-vplyv/31811302.html>. [in Ukrainian].

16. Anisimovych-Shevchuk, O. (2021). Suchasni informatsiino-psykholohichni vplyvy v systemi mizhnarodnykh vidnosyn v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny 2014 – 2022 rokiv. [Modern informational and psychological influences in the system of international relations in the context of the Russian-Ukrainian war of 2014-2022]. Retrieved from: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/276/7545/15720-1?inline=1>. [in Ukrainian].

17. Luban, D. (2004). Preventive War . *Philosophy & Public Affairs*. vol. 32. no 3. pp. 207–248.

18. Fotion, N. (2006). Two Theories of Just War. *Philosophia*. vol. 34. pp. 53–64.

A reflexive view of armed violence and the just war theory in the context of the Russian-Ukrainian war

Vovk Svitlana Oleksandrivna

Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Political Science and Law
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"
Kovalya str., 3, Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6818-4107

Bader Anton Vasylovych

Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
Director of the Educational and Scientific Institute of History and International Relations and Social and Political Sciences
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"
Kovalya str., 3, Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3670-5753

The Russian military invasion of Ukraine, beginning with Crimea and then spreading to Donbas on February 20, 2014, in a hybrid form and continuing to this day in violation of international law, has become a significant historical precedent in the modern world. The international community is forced to fundamentally reconsider its stance towards many approaches and norms that have become established since World War II. The existential dimension of the Russo-Ukrainian war as a globally significant new generation proxy war with hybrid tactics and emphasis on informational instruments that change people's behavior, public opinion, and the perception system of the adversary, civilian population, and the global community of events taking place, calls for a reassessment of the theory of just war. Applying this theory to the Russo-Ukrainian context allows for a critical evaluation of the actions and intentions of the aggressor, as well as the legality and justice of Ukraine's use of armed violence in this conflict.

Furthermore, the emergence of non-state entities as significant actors in armed conflict also necessitates a reevaluation of the traditional theory of just war. Since non-state entities, such as the Donetsk People's Republic (DPR) and the Luhansk People's Republic (LPR) in this case, pose threats not only to a specific state but also to the global order, it is necessary to assess how the principles of the theory of just war can be applied to these actors and their resistance. The purpose of this article is to reflect on armed violence in the context of the Russo-Ukrainian war from the perspective of the theory of just war. Considering the purpose, the following tasks arise: 1) examine the theoretical aspects of just war in the context of hybrid, proxy, and informational warfare; 2) analyze Russia's manipulations with the criteria of just war; 3) present arguments and reflections on the necessary and lawful use of armed violence by Ukraine in its confrontation with the aggressor.

To achieve the stated objective, a combination of methodological approaches will be employed, including structural-functional, conflictological, comparative, and sociocultural approaches, as well as political, legal, and ethical analysis. By combining these approaches, the article offers a comprehensive understanding of the question of Ukraine's use of armed violence as necessary and lawful.

Ukraine's use of armed violence to counter Russia's full-scale actions in order to defend its own sovereignty, territorial integrity, and protect its population from aggression is necessary, just, and lawful. Russia's manipulation of the criteria of just war does not absolve the aggressor of responsibility.

Key words: russo-ukrainian war, just war theories, existential Dimension of war, manipulation, information warfare, non-state Entities.